

Zinātnes Vēstnesis

LATVIJAS ZINĀTNIEKU SAVIENĪBAS LAIKRAKSTS

№ 12 (40) 1992. gada oktobris

Cena 1 rublis

Zinātnieku savienībā

Kārtējā Zinātnieku savienības padomes sāksmē, kuru vadīja Juris Kalniņš, tika apspriests jautājums par krīzi valstī un zinātnes izdzīvošanas iespējām. Politisko un ekonomisko situāciju raksturoja parlamentārieši Jānis Freimanis un Jānis Vaivads.

Deputāti atzina, ka Augstāko Padomi ne jau bez pamata kritizē par pasivitāti un mērķtiecības trūkumu. Lēmēji ir paguruši politiskajās cīņās, vairs nespēj rast jaunas idejas. (Sevis atjaunošanai un ideju bagāžas palielināšanai piefrūkt laika.) Augstākās Padomes vietā iespējami ātrāk jāievēl Saeima.

Arī valdības darbā daudz nepilnību. Tā spiesta vairāk domāt par tautas tīri bioloģisko izdzīvošanu, bet perspektīvie risinājumi tikmēr jāstāj novārtā. Pārlieku ilgi iekavēts privatizācijas process. Pieļauta salaupītā un sazagātā kapitāla izveidošanās. Ražotājiem uzlikti pārāk lieli nodokļi, bet tirgotājiem — pārāk mazi. Tas neseikmē ekonomikas attīstību.

Rūpnieku kontos daudz uzkrājies nevērtīgo NVS rubļu. Daudziem uzņēmumiem draud ban-

krots. Sevi neatlaicīno koncepcija par vispārējo orientēšanās uz austrumu tirgu. Ir jāpārorientējas. Jāsāk ražot preces, ko pieprasīs iežīvotāji. Piemēram, sadzīves priekšmetus.

Ir nepieciešami ārzemju kredīti. Taču rietumvalstis tos nepiešķirs, ja pie mums tiks pieļauts haoss: valdības nomaiņa, naudas emisija, nespēja garantēt ārzemju investīciju drošību.

Dažādu pretautisko elementu un sīkpartiju bļausīšanās par valdības nomaiņu ir provokatoriska. Jebkura politiska spēka gribu (labo vai slisko) ir tiesīgs izvērtēt (pieņemt vai nepieņemt) tikai parlaments.

Krīze ekonomikā negatīvi ietekmē zinātni. Asignējumi zinātnei strauji sarūk. (Darbojas pārpalikuma princips.) Zinātnisko pētījumu apjoms jāsamazina. Pašiem zinātniekiem (un nevis valsts ierēdņiem) ir jāizskiras, kas jāsaglabā un kam jājauj «nomirf dabīgā nāvē». Dānijs eksperfu priekšlikumi faktiski atspoguļo iepriekšējo (nevis tagadējo) situāciju, tādēļ tiem jāpieiet kritiski.

Gan zinātnē, gan augstskolās ir jāaizsakās no vadīšanas administratīvajām metodēm. Vadībai jāaizsakās no pārvaldes funkcijām un jāpārņem apkalpošanas pienākumi.

V. HELMS

IZMAIŅAS VADĪBĀ

Latvijas zinātnes padomē mainījies vadības sastāvs. Par padomes priekšsēdētāju ievēlēts Ivars Knēts, par padomes priekšsēdētāja vietnieku — Indulis Ronis.

Izveidota Latvijas zinātnes padomes operatīvo jaufājumu grupa. Tās sastāvā ir J. Stradiņš, T. Millers, J. Ekmanis, I. Lazovskis un R. Kondratovičs.

Paziņojums

Š. g. 2. novembrī, pl. 14.30, RTU Mašīnbūves un mašīzinžinieriju habilitācijas padomes atklātajā sēdē, Kalnu ielā 1, 219. aud. RTU profesors, Dr. sc. ing. Genādijs Sagalovičs aizstāvēs disertāciju «Detaļu izgaļavošanas tehnoloģijas vadība un drošuma palielināšana, izmantojot virsmas struktūras defektu ekzoelektronu emisijas pētījumus» habilitētā inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: f. z. d., prof. V. Kortovs (Jekaterinburga, Krievijas Federācija), fiz.maf. z. d., prof. V. Agējevs (Sanktpēterburga, Krievijas Federācija), Dr. hab. sc. ing., prof. G. Straufmanis (RTU).

Ar disertāciju var iepazīties RTU Zinātniskajā bibliotēkā, Kalnu ielā 1a.

I. KNĒTS,
zinātnu prorektors

Latvijas zinātnu akadēmija

izsludina konkursu uz
zinātniski tehnisko izstrādņu biroja

«KOKSNE»

vakanta direktora vietu.

Pieteikumus līdz š. g. 22. oktobrim iesniegt personīgi Rīgā, Turgeņeva ielā 19, 2. stāvā, 204. istabā. Tālr. 225764.

LZA plānotie pasākumi

1992. gada oktobrī—novembrī

22. oktobrī, 14.00

LZA SEDE «Par kandidātu rāmā Latvijas Zinātnu akadēmijas jauno loceļu vēlēšanām 1992. gada 24. novembrī».

Eksperfu komisijas priekšsēdētāja akadēmiķa J. Stradiņa ziņojums.

5. novembrī, 15.00

LZA SEDE «Latvijas mežu izmantošanas perspektīvas», kurā gatavo kīmijas un bioloģijas nodaja akadēmiķa M. Līdaka vadībā.

24. novembrī, 15.00

LZA PILNSAPULCE — Latvijas Zinātnu akadēmijas jaunu loceļu vēlēšanas.

LATVIJAS ZINĀTNES PADOMĒ

Latvijas Universitātei piešķirtas tiesības izveidot padomi ar habilitācijas un promocijas tiesībām ekonomikas nozarē šādās apakšnozarēs:

- tautsaimniecības ekonomikā,
- uzņēmējdarbības ekonomikā,
- statistikā un ekonomiskā informatikā.

Padomes sastāvs:

- Ivans Akuličs, Dr. h. ekon. LU kat. v. uzņēmējdarbības ekon.
- Rasma Garleja, Dr. h. ped., LU prof., uzņēmējdarbības ekon.
- Grigorijs Oļevskis, Dr. h. ekon. LU prof., tautsaimn. ekon.
- Jānis Porietis, Dr. h. ekon., LU prof., tautsaimn. ekon.
- Valerijs Praude, Dr. h. ekon., LU prof., tautsaimn. ekon. un stat. un ekon. inf.
- Edvīns Vanags, Dr. h. ekon. LV prof., stat. un ekon. inf.
- Elmārs Zelgalvis, Dr. h. ekon., LU prof., uzņēmējdarbības ekon.
- Pēteris Zvidriņš, Dr. h. ekon. LU kat. vad., stat. un ekon. inf.
- Gundars Ķeniņš-Kings, Dr. h. ekon. Baltijas Akadēmiskā Centra (IREX) direktors, uzņēmējdarbības ekon.

* * *

Rīgas Tehniskajai universitātei piešķirtas tiesības izveidot padomi ar habilitācijas un promocijas tiesībām ekonomikas nozarē uzņēmējdarbības ekonomikas apakšnozarē.

Padomes sastāvs:

- Gundars Ķeniņš-Kings, Dr. h. ekon., Baltijas Akadēmiskā Centra (IREX) direktors, profesors (ASV).
- Andrejs Līdumnieks, Dr. h. ekon., Latvijas Lauksaimniecības universitāte, profesors.
- Anatolijs Magidenko, Dr. h. ekon., RTU, profesors.
- Remīgijs Počs, Dr. h. ekon., RTU, profesors.
- Jānis Porietis, Dr. h. ekon., Latvijas Universitāte, profesors.
- Nikolajs Sprancmanis, Dr. h. ekon., RTU, profesors.

ATTURĒTIES NO INDES

«Zinātnes Vēstnesī» (nr. 10) publicētais raksts «Kā kļūt par ilgdzīvošāju?» mani pamudināja izteikt savu viedokli par mūža pagarināšanu. Uzskatu, ka šajā ziņā esmu guvis labu personisko pieredzi.

Man ir 85 gadi. Joprojām strādāju par darba algu grāmatvedi. Esmu saglabājis labu veselību un darba spējas. Allažu saimniecībai, kur strādāju jau 33 gadus, nav vajadzējis man apmaksāt ne par vienu noslimoto dienu.

Pie dakteriem nemēdzu «ciemoties». Afgadījušos iekaisumu izdakterēju pats bez jebkādiem medikamentiem.

Lai ilgi dzīvotu, pats galvenais, manuprāt, ir atturēties no organisma saindēšanas. Es, piemēram, nelietoju alkoholu un citas «zāles», nedēlu pārsālītus ēdienus, nedzeru pupiņu kafiju.

Jāatzīst, ka agrā bērnībā man veselība bija vārga. Dakferis man bija konstatējis mazasinibu, rāhitu un daudzas citas saslimstības. Mammai vajadzēja mani peldināt vannā dažādos šķidumos, pielietot visādus citus paņēmienus.

Pa savam sadakterēt mani centās arī tēvs. Viņš mēdza brūvēt jāņogu vīnu un man deva «nogaršot» pa vienai glāzītei. Par laimi manās rokās vienreiz nokļuva brošūra «Atturības kurss». Tajā bija uzskatāmi attēlots organismi

pirms un pēc saslimstības ar alkoholismu. Uz mani tas atstāja paliekošu iespaidu. No tēva piedāvātajām «glāzītēm» sāku kategoriski atteikties. Arī viņam ieteicu alkoholu nelietot un tā brūvēšanu pārtraukt.

Esmu pārliecināts, ka ikvienai paaudzei ir laikus jāaizver acis, jāiemāca saskatīt alkohola un citu narkotikās līdzekļu bīstamību.

Ikvienam ir jānonāk pie atziņas: ja gribi būt vesels un ilgi dzīvot, tad neindē savu organizmu.

KĀRLIS JANKAVS,
«Zinātnes Vēstnesā» lasītājs no Allažiem

LATVIJAS SIEVIETES CELŠ AGRĀK UN TURPMĀK

Latvijas tauta sākusi iet pa brīvības ceļu. Ceļa sākums nav viegls, bet latviešiem vienmēr bijis jāpārvērtēt daudz grūtību un jāšķērso bezdibenis, ejot pa šauru, lokanu laipu. Tautas svaru laipa izturējusi gadu simteņus, un tagad bezdibenis palicis aiz muguras. Tautai sācies stāvs kāpums brīvības kalnā. Šis kalns apaudzis ar biezu mežu, kurā mājo dažādi mošķi. Latviešiem jāizlaužas cauri mežiem un mošķi jānospiež uz ceļiem. Šā grūtā ceļamērķa sasniegšanā liela loma ir Latvijas sievietēm, kuru ir 54 procenti visu valsts iedzīvotāju.

Rīgā 5.—6. septembrī notika Ziemeļu un Baltijas valstu seminārs — sieviete, ekonomika, politika. Šā semināra dienās varēja iegādāties atliko iznākušo grāmatu «Sievietes celš», kuru sakārtojusi un redīgējusi Ilze Trapenciere. Drīz pēc konferences šās grāmatas autores pulcējās Latvijas Zinātnieku savienības telpās, kur dzīvi diskutēja gan par šās grāmatas tapšanu, saturu un nozīmi daudzu jautājumu risināšanā, gan arī par konferences norisi.

Konferences dalībnieces pastāstīja par konferences darbu, sievietes dzīvi Ziemeļvalstīs un Baltijas republikās, kurās sācies sociālo pārmaiņu un abu dzimumu patiesas līdztiesības veidošanas ceļš.

Ziemeļvalstu sievietes savā dzīvē ar sasniegumiem visdažādākajās tautas saimniecības nozarēs, izglītības, kultūras un politikas jomā ir tālu mums priekšā. To viņas izskaidro ar neatlaikību, pacietību, zināšanām un prasmi pierādīt, ka sieviete pēc savām prāta spējām var tikt galā ar jebkura vīrieša ieņemamo posteni. Lai to veiktu, sievietei vispirms jāapzinās savas spējas un pastāvīgi jāpilnveido sevi, kāpēc augšup pa dzīves vadības kāpnēm. Atmiņā palika kādas Ziemeļvalstu pārstāvēs teiktie vārdi: «Lai kas tu esi, esi pilnīgs līdz galam, bet

ne pa gabalam.» Tādas pilnības sasniegšanas centieni izskanēja grāmatas «Sievietes celš» autorēm. Visas viņas bija vienīspārītis, ka latviešu sievietēm ir liels darbs priekšā. Ja Zviedrijas pārstāvēs konferencē varēja teikt — mums ir labi likumi un sociālā aprūpe, taču mums jāveic dubulta slodze kā darbā, tā arī mājā; mēs nevaram līdzās vīrietim piedalīties sabiedriskajā dzīvē, darba tirgū, kur sev par labu stūrē vīrieši, — tad latvietēm šī slodze ir daudz daudz lielāka.

Ziemeļvalstu sievietes aicināja latvietes nebaidīties un droši iesaistīties ekonomikas un politikas jomās. Kā to vislabāk izdarīt mūsu apstākļos, par to grāmatas «Sievietes celš» autorēm izskanēja dažādas domas. Visas ir vienīspārītis, ka vispirms mums pašām jāpazīst sevi, lai pārliecinātos, ko esam spējīgas veikt. Tika izteikta doma, ka sievietēm jāpiedalās politiskās dzīves veidošanā. Tamāra Puga ieteica organizēt atsevišķu sievietu komisiju, kas pētītu un veicinātu sievietes centienus ieņemt politiskās dzīves posteņus. Lielu vēlēšanos strādāt politikas jomā izteicā arī Ēva Stankeviča.

Daudz interesantu un ierosinošu domu izskanēja šīnī sanāksmē. Lūk, dažas no tām. Pārsla Eglīte uzskata, ka sievietes formālu līdztiesību un augstāku izglītību nekā vīriešiem ir ieguvušas jau pašreizējos apstākļos, tikai jāiegulda liels darbs, lai tās pilnībā izmantotu; pirmkārt, jāceļ savā pašapziņa un jāsekmē neizsīkstošā vēlēšanās darboties, jo tas bagātinātu visu sabiedrību. Vija Rubīne dalījās pieredzē par Latvijas sievietu biedrības darbu un grūtībām tajā, jo sievietēm izveidojusies nepatika pret politiku.

Grāmatas «Sievietes celš» autores pastāstīja, kā tāpa viņu raksti. Tājtos atspoguļoti Latvijas sievietes centieni un apstākļi, kādos viņai jā-

dzīvo un jāstrādā. Maigu Krūzmētru rakstīt par lauku sievietēm ierosināja viņu neapskaužamie, smagie darba apstākļi. No agra rīta līdz vēlam vakaram, piemēram, lopkopēs spiestas strādāt necilvēciskos apstākļos, no tā cieš ne tikai viņas pašas, bet arī viņu bērni. Vija Rubīne pētījusi sievietu organizāciju darbu 20.—30. gados Latvijā. Sievietes stāvoklis kopš tiem laikiem nav uzlabojies, arī bezdarbnieku skaitā sievietes mūsdienās ir vairākumā. Tātad arī tagad būtu jāapvienojas darbībai, kas aizstāvētu viņu intereses. Gan izmantojot citus, tīrākus panēmienus, kā to dara vīrieši.

Sievietu dzīves virzībā uz augšu daudz var darīt akadēmiski izglītotās pārstāvēs. Apspriežot šo jautājumu, visas klātesošās atzina par apsveicamu, ka šā gada 11. jūlijā tika atjaunoša Latvijas Akadēmiski izglītoto sievietu apvienība (LAISA), kas dibināta jau 1928. gadā. Sanāksmes dalībnieces izteica vēlēšanos aktīvi iesaistīties apvienības darbā, ko, tāpat kā citas Latvijas brīvvalsts organizācijas, okupācijas varā pārtrauca 1940. gadā. Tika ieteikts apvienības LAISA atjaunošanas kopsapulcē atzīt tās 1938. gada statūtus un ievēlēt vadību, kā arī izteikti vairāki priekšlikumi par apvienības uzdevumiem tuvākajā laikā. To vidū — Latvijas ievērojamāko zinātnieču biogrāfiju pierakstīšana, pētījumu rezultātu publicēšana par sievietu dzīvi, viņu psihiskām īpatnībām un ciņām problēmām, jauna krājuma gatavošana par Latvijas sievietēm un viņu veikumu, kā arī aktīva darbība vēlēšanās, lai visos līmenos tiktū ievēlēti humāni noskaņoti un uz problēmu risinājumu gatavi deputāti. Jo vēlētāju vairākums taču ir sievietes.

LAISA jaunā darba periodā pirmā sapulce notiks 29. oktobrī pl. 16.00 LZA augstceltnē. Aicinām piedalīties visas interesentēs.

**PĀRSLA EGLĪTE,
EMĪLJA GUDRINIECE**

VISAS EIROPAS VALODAS TIEKAS ĪRIJĀ

Pasaulē ir daudz valodu. Starp tām ir valodas, ko runā daudzi miljoni, bet ir arī tādas, kuru lietotāju skaits nepārsniedz dažus desmitus. Dažāda ir arī šo valodu izpētes pakāpe, un ne visas tās vienādi pazīstamas.

Lai labāk apzinātu tās valodas, ko runā Eiropas valstīs, mūsu gadsimta 70. gados Apvienoto Nāciju Organizācijas Izglītības, mākslas un kultūras organizācijas atbalstā sāka īstenoši Antuāna Meijē jau 1928. gadā izteikto domu par Eiropas valodu atlanta veidošanu. Tas nozīmē, ka kartēs tiks atspoguļotas visu Eiropas valodu un to dialektu īpatnības, lai varētu spriest par to kopību un atšķirībām. Šis materiāls varēs būt noderīgs tiklab komparačistiskā (salīdzināmajā valodniecībā), kā kontrastīvistiskā (valodu atšķirību pētīšanā); īpaši pēdējais virziens pasaules valodniecībā sāk ieņemt ar vien nozīmīgāku vietu.

Izveidota Starptautiskā redakcijas kolēģija, ko vada prof. Mario Alinei. Darba sākotnējais centrs ir Neimigenā (Holandē), bet redkolēģijas darba sēdes notiek kādā no dalībvalstīm. Patlaban redkolēģijā ir 46 locekļi, jo ar šo gadu tās sastāvs papildināts ar vairākiem jauniem locekļiem — tajā kā pārstāvīga vienība iekļauj Balvu valodu deparfaments, kas līdz šim bija Slāvu un baltu deparfamenta daļa. Latviešu valodas materiālus latviešu valodnieki gatavoja kopš 1977. gada LZA Valodas un literatūras institūtā, un šai darbā piedalījās arī Latvijas Universitātes valodnieki.

Latviešu valodu Eiropas valodu atlantā pārstāv zinās no 36 izloksnēm, kas raksturo dialektus un izloksnē grupas: Dunte, Ērgeme, Kauguri, Krape, Lazdona, Ropaži, Sinole, Stāmeriene, Svētciems, Vainiži, Vecpiebalga, Ziemeļi (Vidzeme), Alsunga, Dundaga, Kandava, Kazdanga, Nīca, Kursiši, Renda, Venta, Ziemupe (Kurzeme), Augškalne, Blīdiene, Aknīste, Džūkste, Panemūne, Sunākste, Zālīte (Zemgale), un Kalupe, Naučrēni, Ozolaine, Pilda, Skaista, Šķibēni, Varakļāni (Latgale).

Eiropas valodu atlantam izstrādātas divas programmas — pirmajā iekļauti 546 jautājumi par leksiku — dos gan senākos, gan jaunākos leksikas slāņus, kas atspoguļo dabas parādību, augu, dzīvnieku, cilvēku ķermenā daļu, radniecības u. tml. nosaukumus; otrajā programmā paredzēti jautājumi par gramatisko struktūru, fonētiku un semantiku. Patlaban pabeigts darbs leksikas apstrādē, un iznākuši jau pirmie četri

sejumi — tajos ir kartes par atsevišķu leksēmu izplatību un komentāri par to cilmi un lietojumu.

Šogad no 9. līdz 13. septembrim kārtējā reakcijas kolēģijas sēde notika Īrijā, nelielā ciešā Atlantijas okeāna krastā — Glenkolmkille (Glen Colombe Cille 'Svētā Kolumba ieļā'), kur ir 5000 gadu seni arheoloģiskie pieminekļi, kas liecina par seno keltu kultūru. Sēde bija saistīta ar plašāku keltu valodām veltītu konferenci, kurā sīki analizēja dažādu keltu valodu stāvokli un perspektīvas. Cieņas un apbrīnas vērts ir fakts, ka gēlu valoda, kas 700 gadus tika uzskaitīta par izzūdošu, pat zuudušu, ir atguvusi dzīvību un pat kļuvusi par Īrijas valsts valodu, veiksmīgi konkurējot ar angļu valodu.

Konferencē piedalījās valodnieki no 20 valstīm, to atbalstīja UNESCO Īrijas komiteja, runu teica arī kultūras ministrs. Kā, ievadot konferenci, teica prof. M. Alinei, visus tās dalībniekus vieno kopīgie pūliņi zinātnes un visu valodu labā. Neviena valoda nedrikst zust, un svarīgas ir ne vien rakstu, bet arī runātās valodas. Ir problēma ar mazajām valodām — kā tām garantēt pienācīgu vietu neatkarīgi no politiskās un administratīvās situācijas. Visā pasaulei pazīstamais indoeiropietis Ē. Hemps uzsvēra, ka Eiropas valodniekiem vairāk jāinterešējas par dialekto logiju un valodu vēsturi, par mazo valodu īpatnībām, un, piemēram, keltu valodu fakti dodot vielu un pamatu dialektu teorijas pārlūkošanai. Turklāt šai izpētē īpaši svarīgi ir ievērot sociolinguistiskos faktorus. «Visa lingvistika ir sociāla,» atgādināja Ē. Hemps.

Kaut arī materiālu kartēm iesniedz no visas Eiropas, katru karti zīmē un komentē viens valodnieks, kurš par darba rezultātiem referē redkolēģijas sēdēs. Šoreiz apspreeda kartes, kas rāda jēdzienu jāntārpīņš, tauriņš, kukurūza, Ziemassvētki un īst nosaukumus un izplatību.

Latviešu valoda šai daudzo valodu kontekstā iezīmējas gan ar kopīgām, gan atšķirīgām iezīmēm. Piemēram, vārds jāntārpīņš, kas ar dažām fonētiskām un morfoloģiskām atšķirībām pazīstams gandrīz visās latviešu izloksnēs, ar saviem semantiskiem komponentiem atšķiras no visām citām valodām, jo ietver komponentu jāni, t. i., raksturo laiku, kad šie ku-kaini ir visbiežāk pamanāmi; citās valodās uzsver šo kukaiņu luminiscenci, līdzību ar kā-

du gaismekli. Arī Ziemassvētku nosaukums latviešiem ir savdabīgi veidots — tie ir svētki, kas svinami ziemā. Daudzām citām tautām šo svētku nosaukums saistīs ar dzimšanu (kr. roždesītvo, fr. Noël) vai Kristus vārdu (angl. Christmas), vai arī ar latīnu calenda 'nedēļas pirmās dienas nosaukums', kas liecina, ka ar šiem svētkiem sākas kas jauns — saules kāpums (liet. kalėdos, bkr., ukr. kołada); semantiski tuvs īru nosaukumam ir latviešu saulgrēzi, jo īru nosaukuma pamatā ir jēdziens saule kāpj. Interesanta bija arī leksikas analīze sintaktiskā aspektā, kā to darīja somu valodniece Sirke Sārinena, apskatot jēdzienu īst izteikšanas iespējas. Kopumā dažādu valodu leksikas analīze dod bagātīgu ieskatu tautu vēsturē, kultūrā, mentalitātē.

Jāmin arī tas, ka konferencē valdīja lietišķums, kompetence un liela savstarpēja labvēlība, par kādu Latvijā varam tikai sapnot. Bija iespēja kaut nedaudz ieskaņīties Īrijas ainavās, iepazīt lieliskus cilvēkus un arī jaunas valodniecības darba metodes. Dialektfoliģijā plāsi izmanto arī datorus, ar datoru palīdzību veido kartes un izoglosas, salīdzina materiālus. Ko lai sakām mēs, ja mūsu rīcībā nav pat kodo-skopa, ar ko vizuāli papildināt referātus? Ja problēma ir pat laba tāfele un krīts?

No triem joti daudz būtu jāmācīs arī mūsu saimnieciskajiem darbiniekiem un ikvienam — skopajā Īrijas dabā, kur klintis un akmenus klāj tikai plāna augsnēs kārtīņa, ka tikko pietiek zālītei aitu ganībām, ir iekārtoti brīnišķīgi puķu dārzi, katru māju ir tā sakopta, it kā būtu sagatavota izstādei. Vai tādai nevajadzētu būt arī Latvijai, kur daba ir daudz devīgāka? Mani pārsteidza tas, ka mūsu podu puķes fuksijas tur brīvā dabā veido lielus krūmus resniem stumbriem, kas lieliski noder krāšņiem dzīvzīgiem. Tā kā ziemās nemēdz būt sals, vietām pamanāmas pat palmas. Lūk, ko dara fantastiskā Golfa straume!

Katrā zinātās, ka arī Latvijas pārstāvēi bija iespēja piedalīties Glenkolmkilles konferencē, apliecināja, ka neatkarīgās Latvijas zinātnē atkal atgriežas Eiropā. Kaut arī šo braucieni nevarēja finansēt ar Latvijas zinātnes līdzekļiem, par to esam pateicīgi konditorejas fabrikai «Staburadze», kas jau daudzkārt balstījusi mūsu kultūru.

AINA BLINKENA,
Eiropas valodu atlanta Baltu depar-

tamenta prezidente

ZINĀTNES REFORMA UN TĀS REALIZĀCIJAS MEHĀNISMS

Pārejot no administratīvi komandējošās ekonomikas sistēmas uz tirgus ekonomiku, kardināli mainīs zinātnes loma, tās funkcijas un uzdevumi. Administratīvi komandējošās ekonomikas apstākļos zinātne darbojās atrautī no citām darbības sfērām kā atsevišķs resors, kas atfūstījās pēc tikai šim resorām piemītošām likumsakarībām. Tirgus ekonomikas apstākļos zinātnei ir nepieciešams integrēties kopējā saimnieciskajā sistēmā.

Tāpēc pārejas posmā no vienas sistēmas uz otru nepieciešama kardināla zinātnes reforma, kurās pamatlēkis ir pārveidot zinātnes finansēšanas un organizatorisko struktūru tādā veidā, lai zinātne maksimāli veicinātu Latvijas Republikas intelektuālā potenciālu vairošanu un attīstību un sekmētu valsts ekonomisko stabilizāciju, bet perspektīvā arī uzplaukumu, tirgus ekonomikas apstākļos.

Zinātnes reformu sāka 1990. gadā nodibinātā Zinātnieku savienība, pēc kurās iniciatīvas tika ieviesta t. s. grantu finansēšanas sistēma. Taču šī sistēma bija tikai pārs pirmās posms kopējā zinātnes reformā, tāpēc tā nespēja pamatos mainīt esošo stāvokli. Taču pēc šā pirmā posma nesekoja nākamais, tāpēc zinātniskās struktūras, nemainoties pēc būtības, veiksmīgi pielāgojās jaunajai sistēmai.

Nemot vērā teikto, tālākā reformas gaitā nekavējoties jāveic enerģiski pasākumi gk. 2 uzdevumu veikšanai:

- 1) jāpānāk zinātnes un augstākās izglītības integrāciju;
- 2) jārealizē zinātnes integrēšanas tirgus ekonomiskājā sistēmā.

Pirmais uzdevums pamatai attiecas uz fundamentālo zinātni, kura gk. koncentrēta ar augstāko izglītību maz saistītos Zinātņu akadēmijas zinātniskās pētniecības institūtos.

Otrs — uz lietišķo zinātni, ko pārsvarā pārstāv ministriju pakļauībā esošie nozaru institūti, kuri savukārt ļoti vāji ietekmē Latvijas tautsaimniecības zinātniski tehnoloģiju līmeni.

Lai šos uzdevumus varētu sekmīgi risināt, jāizstrādā atbilstošs zinātnes finansēšanas sistēmas un organizatorisko struktūru pārveides mehānisms, kas vienlaikus nemit vērā gan Rietumvalstu pieredzi šajā jomā, gan arī ievērotu mūsu pārejas perioda realitātes.

Zinātnes departaments pēdējā laikā ir pievērsies šāda mehānisma vispārējo principu apspriešanai un tā darbības pamatošādānu izstrādei.

Viens no iespējamiem zinātnes reformas realizācijas mehānisma variantiem:

1. Zinātnes un augstākās izglītības integrācijas mehānisms.

Zinātnes un augstākās izglītības integrācijas rezultātā jāpānāk fundamentālās zinātnes piesaiste augstskolām, kā tas ir vairākumā pasaules valstī. To realizē ar finansēšanas mehānisma palīdzību, kurā iestrādāts šāds nosacījums:

— budžeta finansējums (grants) fundamentāliem pētījumiem var tikt piešķirts tikai tām tēmām, kuru noteikta daļa izpildītāju, kas ievēlēti akadēmiskajos amatos, strādā pedagoģisku darbu augstākās mācību iestādēs (uz pilnu vai nepilnu slodzi).

Nosacījumu īstenošanai atkarībā no konkrētās zinātnes nozares, tās virziena vai zinātniskās skolas specifikas, nemot vērā pētījumu zinātnisko līmeni, kadru kvalifikāciju, to daudzumam un citus raksturojumus.

Nosacījuma īstenošanai varētu būt šāds variants:

— pirmajā gadā nosacījums attiecināms tikai uz tēmas vadītāju;

— otrajā — uz vismaz 20% izpildītāju (ieskaitot vadītāju);

— trešajā gadā — uz vismaz 25% izpildītāju (ieskaitot vadītāju). Turklāt nosacījums jāpiemēro visiem darbiniekam, kas ienem profesora, vecākā pētnieka un pētnieka amatus.

Lai dotu iespēju zinātniekam strādāt pedagoģisko darbu, nepieciešams izdarīt pārmaiņas konkursu noteikumos uz mācību spēku amatu vietām, ko jāiestrādā topošajā Augstākās izglītības un zinātnes likumā. Galvenā no šīm pārmaiņām būtu šādas:

— ievēlēt profesora, docenta un lektora amatu var tikai personas, kas ir nostādājušas vismaz trīs gadus savā specialitātē ārpus dotās augstskolas un kam ir vismaz doktora zinātniskais grāds. Izņēmums var būt gadījumi, kad konkursā nepiedalās pretendenti atbilstoši šīm prasībām;

— ievēlot pārējos mācību spēku amatos kā viens no svarīgākajiem kritērijiem jāņem vērā amata pretendētu zinātniskais grāds un pedagoģiskā prasme;

— akadēmiskajos amatos ievēlētie zinātniskie un pedagoģiskie kadri var strādāt no valsts budžeta līdzekļiem apmaksātu pedagoģisko darbu līdz sešdesmit piecu gadu vecumam;

.....

— lai veicinātu mācību spēku nodarbošanos ar zinātniskie pētījumiem, jāsamazina viņu pedagoģiskā darba slodze.

Zinātnes un augstākās izglītības integrācijas procesu koordinē un vada viena valsts institūcija, kas vienādī labi pārzina gan zinātnes, gan augstskolu problēmas. Iļi sevišķi tas nepieciešams šajā pārejas periodā, kad īstī nav nevienas valsts iestādes, kas pārzinātu augstskolu darbu.

Šī institūcija nozīmē ekspertu grupas, kas veic augstskolu struktūru un zinātnisko atestāciju. Atestācijas galvenais kritērijs — atbilstība Eiropas līmenim katrā priekšmetā.

Institūcijas nosaukumu, tās tiesības un pienākumus, kā arī atestācijas kārtību nosaka topošais Augstākās izglītības un zinātnes likums.

2. Zinātnes un ekonomikas integrācijas mehānisms.

Zinātnes un ekonomikas integrācijas mehānisms uzdevums ir ar finansiālas sistēmas palīdzību lietišķo zinātni piesaistīt reālo Latvijas ekonomikas problēmu risināšanai. Te pamatai varētu būt divu veidu finansējums:

- 1) tirgus orientētu pētījumu finansēšana;
- 2) valsts pasūtītu pētījumu (nozaru lietišķās zinātnes) finansējums.

Pirmajā gadījumā finansējums ir paredzēts ietilpīgās zinātnes produkcijas (jaunu tehnoloģiju, projektu, izstrādi, preču) apgūšanai un tās radošanas sākšanai. Ar šim nolūkam atvēlētajiem līdzekļiem rīkojas un to izlietojumu kontrole Zinātnes departaments, balstoties uz Latvijas Zinātnes padomes vai citu ekspertu slēdziem. Finansējumu piešķir konkrētai pētījumu tēmai, pamatojoties uz tipveida finansējuma pieteikumu, kurā jāsniedz šādas ziņas:

— defalizēts pētījumu raksturojums, nepieciešamais finansējuma apjoms, izdevumu kalkulācija, pasūtītāja vai pētījumā ieinteresēto organizāciju nosaukumi.

Pieteikumam jāpievieno pētījuma biznesa plāns un pētījuma vadītāja un izpildītāju tipveida anketa.

Zinātnes departaments dokumentus apkopo un, piešķirot Zinātnes padomes vai citus ekspertus, izdāvā to analīzi un atkarībā no tās rezultātiem pieņem lēmumu par finansējuma piešķiršanu. Saskaņā ar šo lēmumu Zinātnes departaments ar finansējuma pieprasītāju noslēdz darba līgumu.

Dokumentu izskaitīšana un finansējuma piešķiršana noteik reizi trijos mēnešos. Tas dod iespēju finansējuma pieprasītājiem jebkurā laikā pieteikt savu pētījuma fēmu.

Līdzīgs mehānisms jāpiemēro arī valsts pasūtītu pētījumu (nozaru zinātnes) finansēšanai. Tāpēc šajā sakārā ir būtiski jāreformē pašreiz esošā nozaru zinātnes finansēšanas sistēma.

Saskaņā ar pastāvošo praksi nozares zinātnei atvēlētos līdzekļus sadala attiecīgās nozares ministrijā, kas kā pasūtītājs slēdz darba līgumu ar izpildītāju. Vairākumā gadījumu izpildītājs ir šās pašas ministrijas zinātniskās pētniecības institūts, tā struktūrvienība vai attiecīgi tā darbinieki. Šajā gadījumā pasūtītājs un izpildītājs nav neatkarīgas personas, bet gan lielā mērā ieinteresētās puses.

Zinātnes departaments nosaka nozares zinātnes kopējo finansējuma apjomu, svarīgs ir sadalījums pa tēmām. Tāpēc līderīgi būtu, ka ar nozaru zinātnei atvēlētajiem līdzekļiem rīkojas un to izlietojumu kontrolei no pasūtītāja un izpildītāja neatkarīga valsts institūcija, kas veic pētījumu tēmu eksperīzi un finansējuma piešķiršanu tādā pašā kārtībā kā tirgus orientētiem pētījumiem.

Līdzīgā kārtā pēc tādiem pašiem noteikumiem Latvijas Zinātnes padomei vajadzētu turpmāk sadalīt tos finansiālos līdzekļus, ko grantu veidā tā piešķir zinātniskās pētniecības institūtos veiktais līdziņķi pētījumiem.

Vienlaikus ar finansiālās sistēmas reorganizāciju nepieciešams meklēt jaunas, perspektīvās lietišķās zinātnes organizatoriskās formas, uz kuru bāzes nākotnē varētu izveidoties tā saucamā firma zinātnē.

Viena no tādiem formām varētu būt tehnoloģiskais centrs, kura konцепcijas projekts ir izstrādāts Zinātnes departamentā. Šajā konцепcijā tehnoloģiskais centrs ir paredzēts kā bezpejnas zinātniska institūcija, kas kalpo kā bāze topošiem maziem un vidējiem radošanas uzņēmumiem jaunu tehnoloģiju, produkcijas veidu un radošanas metožu apgūšanai.

3. Zinātnes reformas juridiskais nodrošinājums.

Zinātnes reformas mehānisms sekmīgai īstenošanai Latvijas valdības un likumdošanas institūcijām ir nepieciešams pieņemt vairākus juridiskus dokumentus, kā arī izdarīt attiecīgas pārmaiņas jau esošajos. Svarīgākie no tiem būtu šādi:

— Latvijas Zinātnes padomei jāpieņem lēmums par pārmaiņām finansējuma fundamentāliem pētījumiem (grantu) piešķiršanas kārtībā, iestādējot tajā fundamentālās zinātnes un augstskolu integrācijas īstenošanas nosacījumus.

— Latvijas Republikas Ministru Padomei un Zinātnes padomei jāpieņem lēmums par lietišķās zinātnes finansēšanas kārtību.

— Topošajā Augstākās izglītības un zinātnes likumā, kuru jāpieņem Augstākajai Padomei, jāiestādā zinātnes reformas īstenošanas piedāvātie nosacījumi.

— Jāizdārda nepieciešamās izmaiņas likuma «Par zinātnisko darbību» projekta.

— Ministru Padomei nepieciešams pieņemt lēmumu par kvalificētu speciālistu pārkvalifikācijas sistēmas izveidošanu.

4. Piedāvātā mehānisma realizācijas efekts.

Pārdomāta un sekਮgi piedāvāta zinātnes reformas mehānisma īstenošana lielā mērā dod iespējas atrisināt vairākas ar zinātni saistītās problēmas.

Tiek izveidota elastīga, dinamiska zinātnes finansēšanas sistēma, kas rada dabisku saikni starp zinātni, augstāko izglītību, radošanu un biznesu. Noteik dabiska kadru rotāciju starp šīm sfērām, efektīvāk tiek izmantots gan zinātniskais potenciāls, gan arī zinātnei atvēlie finansiālie līdzekļi.

Vienlaikus netiešā veidā tiek atrisināts jautājums par Latvijas zinātnes prioritāriem virzieniem, kuru noteikšana administratīvā kārtā sagādā zināmas grūtības.

Nozārēs, kurās Latvijas Republikai ir nepieciešams lielāks skaits speciālistu, tiek apmācīts arī vairāk studentu. Attiecīgi šajās nozārēs strādā vairāk pedagoģisko kadru, kam fundamentāliem pētījumiem tiek piešķirti granti. Tātā kopējais budžeta finansējums fundamentālajai zinātnei konkrētā nozārē vai specialitātē ir tieši proporcionāls Latvijai vajadzīgo speciālistu daudzumam šajā nozārē. Tas tad arī ir tās kritērijs, kas nosaka, cik prioritārs ir dotais zinātnes virzieni.

Tas viss dod iespēju izveidot Latvijas zinātnes organizatorisko un finansiālo sistēmu, kas atbilst rietumvalstu zinātnes struktūrai, tādējādi sekmējot Latvijas zinātnes integrēšanas pasaules zinātnes struktūrās un atvieglojot ārvalstu ekspertu un finansiālās palīdzības saņemšanu zinātnes problēmu risināšanai.

Tomēr līdzās daudziem pozitīvam momentiem piedāvātā mehānisma īstenošana rada arī jaunas problēmas. Viena no galvenajām — noteikta daļa zinātnes darbinieku un pedagoģisko kadru uz laiku var zaudēt darbu.

Kaut gan šajā sakārā jāatzīmē, ka reformas īstenošanas mehānisms ir diezgan elastīgs un nerada bezizejas stāvokli, bet gan dod iespēju kadru rotācijai starp zinātni un augstāko izglītību, zinātni un tautsaimniecību, starp fundamentālo un lietišķo zinātni. Tomēr jāveic vēl papildu pasākumi, kas sekmētu šās problēmas risināšanu. Galveni no tiem būtu šādi:

— kvalificētu speciālistu pārkvalifikācijas sistēmas izveidošana;

— eksperimentālo skolu atvēršana un dažādu novirzieni un specializēto skolu tīkla paplašināšana, kurās noteiktu sfundu skaitu lekciju veidā vadītu zinātnieki un pedagogi ar augstskolu darbu pieredzi;

— zinātnisko centru izveidošana skolās, kas būtu pastāvošās pulciņu darba formas reformēšana. Centru materiālais nodrošinājums pamatai balstītos uz zinātniskās pētniecības institūtu materiāli tehniskās bāzes un to zinātniskā potenciāla;

— datu bāzes par Latvijas Republikā esošajām zinātniskajām iestādēm, augstskolām, zinātniekam un augstskolu pedagoģiskajiem kadriem izveidošana.

Šos pasākumus realizē Ministru Padome, Izglītības ministrija, Zinātnes departaments kopā ar Latvijas Zinātnes padomi, Rektoru padomi, Zinātnieku savienību un citām ieinteresētām organizācijām.

Tas viss kopumā radītu ne tikai papildu darba vietas zinātniskajiem darbiniekiem un augstskolu pedagogiem, bet arī celtu apmācību un zināšanu līmeni skolā. Vecāko klašu skolēnu radīnātu pie augstskolu darba metodēm un veicinātu viņu adaptāciju studijām augstsk

Latvijas energoattīstības koncepcija

Valsts enerģētikas programma paredz galvenokārt attīstīt elektroenerģijas ieguvi, to ģenerējot. Ar elektroenerģētiku ciešāk jāsasaista arī naftas produktu, gāzes, kurināmā un dažādas citas siltuma apgādes sistēmas.

Enerģētiskā programma ir nepārtraukti jāpapilda, nesmot vērā jaunākos sasniegumus tehnoloģijā, izmaiņas ekoloģijā utt. Tas viss prasa problēmas zinātnisko nodrošinājumu.

Pārejot uz tirdzniecību, nepieciešami paplašināti pētījumi un izstrādnes galvenokārt šādos virzienos:

- atsevišķu energoresursu un to koppatēriņa prognozes ekonomiskās nenoteiktības apstākļos;

- kurināmā un enerģētikas bilances optimizēšana (ogļu, naftas un gāzes sistēmu attīstības koncepcija);

- elektroenerģijas un siltumenerģijas gēnēšanas jaunās tehnoloģijas un to attīstības veidi;

- energoresursu izmantošanas efektivitātes paaugstināšana un to ekonomijas varianti;

- vietējā kurināmā un energoresursu potenciālo krājumu noteikšana un izmantošanas iespējas (koksne, kūdra, atkritumi, biomasa);

- alternatīvo energoresursu (vējs, saule, termālie ūdeņi) potenciālo ieguves iespēju noteikšana un izmantošanas efektivitāte;

- kodolenerģijas u. c. perspektīvo netradicionālo energoresursu pētījumi (perspektīvie energonesēji, sintētiskās degvielas);

- enegoekonomiskie pētījumi Latvijas tautsaimniecības, Baltijas valstu un Ziemeļeirope valstu mērogā;

- globālo un lokālo enegoekoloģisko probēmu pētījumi.

V. ZĒBERGS,
Dr. h. inž.

MOBILAIS TELEFONS

Mobilais telefons rada daudz ērtību. Īpaši darījumu cilvēkiem, kuriem vajag vairāk laika braukāšanai un nevis sēdēšanai kantori.

Pasaulē mobilais telefons gūst arvien lielāku piekrišanu. Tā, piemēram, Zviedrijā mobilo telefonu īpatsvars sakaru kopīklā sasniedzis 7%.

Mobilo telefonu īklu uzsākts veidot arī Latvijā. Sistēmas pamatā ir NMT — 450 mobilo telefonu centrāles, bāzes staciju īkls un lietotāju mobilie telefoni.

Pagaidām Latvijā ir 500 mobilā telefona abonentu. Republikā uzstādītās bāzes stacijas ir pieslēgtas Somijas mobilo telefonu centrālei, tādā veidā nodrošinot kvalitatīvus automātiskos starptautiskos telefona un telefaksa sakarus bāzes staciju darbības zonās. Mobilā telefona bāzes stacijas jau darbojas Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Valmierā un Ventspilī.

Rīgā nupat nodota ekspluatācijā mobilo telefonu centrāle — Latvijas MTX. Tā tiks savienota ar republikas stacionārajiem telefona īk-

liem un jauno Rīgas automātisko starptautisko centrāli. Pagaidām Latvijas un Somijas mobilo telefonu īkli strādās paralēli. Nākamgad Latvijai būs patstāvīgs mobilo telefonu īkls.

Nākamās mobilā telefona bāzes stacijas izveidos Liepājā un ceļa maģistrāles M-12 zonā. Divu gadu laikā Latvijā ir paredzēts izveidot pilnīgu mobilo telefonu īkla radiopārkājumu.

Mobilā telefona pakalpojumu tarifi noteikti saskārā ar starptautisko sakaru organizācijas pieņemtajiem principiem, kā arī atbilstoši nolīgumiem ar valsts uzņēmumu «Lattelecom». Mobilā telefona abonentiem noteiktās tarifs par vienu minūti ir 39 centi (par vietējām sarunām) un 58 centi (starptautisko sarunu kategorijai).

Mobilo telefonu īklu republikā veido Latvijas, Somijas un Zviedrijas kopuzņēmums — sabiedrība ar ierobežotu atbildību «Latvijas Mobilais telefons». Uzņēmums atrodas Rīgā, Ķīpsala ielā 39, tāluņi 567764 un 568193.

V. VALTS

SOROSA FONDS — LATVIJĀ

KONKURSA KĀRTĪBĀ PIEŠKIR NAUDAS PABAĻSTUS BRAUCIENIEM UZ KONFERENCIĒM, SEMINĀRIEM, ISLAICĪGĀM ZINĀTNISKĀM, RADOŠĀ DARBA UN MĀCĪBU PROGRAMMĀM ĀRZEMĒS

Sorosa fonds — Latvijas programma «Research and Conference Grants» (RCG) ietvaros piedāvā naudas pabaļstus zinātniekim, kultūras un izglītības darbiniekim. Šo piešķirumu mērķis ir sekmēt speciālistu (professionālu) līdzdalību konferencēs, semināros, Islaicīgās (līdz 3 mēnešiem) zinātniskā, radošā darba vai mācību programmās ārzemēs.

Pabaļsta pretendentam jābūt ar augsfāko izglītību (izņēmuma gadījumos — vecāko kursu studentam) un aktīvi jāpiedalās pāredzamajos pasākumos.

Iespējamais programmas veids: konference, seminārs, Islaicīgā zinātniskās pētniecības vai radošā darba programma, mācību programma.

Nozare: sabiedriskās zinātnes, dabaszinātnes, tehniskās zinātnes,

medicīna, pedagoģija, literatūra un māksla, skatuves māksla.

Sorosa fonda — Latvija pabaļsti RCG programmas ietvaros nepārsniedz 1500 dolāru vienai personai (šajā summā ietilpst ceļa izdevumi, uzturēšanās nauda u. c.). Parasti pabaļsti ir ap 700 dolāru lieli, uzturēšanās nauda vienai dienai — 25 dolāru.

Sorosa fonds — Latvija neuzņemas rūpes par vīzu noformēšanu, par mājokli, uzturu, dzīvošanas ērtībām un iekšzemes ceļojumiem svešajā valstī.

Pieteikumu iesniegšanas termiņi

līdz 30. novembrim
līdz 31. janvārim
līdz 31. martam
līdz 31. maijam
līdz 31. jūlijam
līdz 30. septembrim

Brauciens, kas paredzēti

no 1. februāra līdz 30. martam
no 1. aprīļa līdz 31. maijam
no 1. jūnija līdz 31. jūlijam
no 1. augusta līdz 30. septembrim
no 1. oktobra līdz 30. novembrim
no 1. decembra līdz 31. janvārim

Pieteikuma veidlapas un informāciju par citiem dokumentiem,

kas jāiesniedz konkursam, var saņemt Sorosa fonda — Latvija birojā. Adrese: K. Barona ielā 31, Rīga LV-1722, Latvija.

Informācija pretendentiem Prioritātē:

1. Pretendents agrāk nav saņemis Sorosa fonda pabaļstu.

2. Pretendents pirmo reizi apmeklē ārziemēs.

3. Pretendents nav saistīts ar institūcijām (valdības vai citām), kuras pašas var sniegt nepieciešamo finansiālo palīdzību.

Iespējotie pieteikumus izvērtē Sorosa fonda — Latvijas eksperīti, kas pretendentam paliek anonīmi. Uz viņu ziņojumu pamata piešķirumu izlej Sorosa fonda — Latvija valde. Šie lēmumi savukārt tiek apstiprināti Sorosa fonda valde Nujorkā.

4 nedēļu laikā pēc kārtējā pieteikšanās posma beigām Sorosa fonda — Latvija izstūfa pretendentam atbildes vēstuli par pabaļsta piešķirumu vai noraidījumu. Par noraidījuma iemesliem Sorosa fonda — Latvija pretendentam nepaziņo.

ASV mecenāta Dž. Sorosa dibinātā Centrāleiropas Universitātē piedāvā palīdzību programmas «Pabaļsti zinātniskajiem pētījumiem» ietvaros.

Mērķis: atbalstīt pētniecības darbus, ko veic augstākās mācību iestādes, akadēmijas vai individuālie pētnieki.

Iespējami divi pabaļstu veidi:

1. Pabaļsts individuālajiem pētniekiem

paredzēts laikposmam no 6 mēnešiem līdz 2 gadiem. Uz to var pretendēt augstas klases speciālisti — akadēmiki un profesori, kā arī jaunie zinātnieki. Pabaļstu līelums šīs programmas ietvaros nepārsniedz 150—300 USD mēnesī, un to nosaka, ievērojot pretendenta kvalifikāciju un pieredzi, kā arī programmas īstenošanas īpašībās.

2. Pabaļsts grupu projektiem paredzēts, lai atbalstītu zinātnieku darba grupas, kurās apvienojušies speciālisti no dažādām valstīm. Pabaļsta līelumu nosaka, ievērojot projekta vērienīgumu un darba apjomu.

Pabaļstus piešķir konkursa kārtībā. Ipaša uzmanība tiek veltīta projektiem, kuri apver vairākas piedāvātās nozares un kuriem ir būtisks sakars ar Centrāleiropas Eiropas jautājumiem.

Augstākās izglītības attīstības koncepcija Latvijas Republikā

PROJEKTS

1. Augstākās izglītības pamatstruktūras ir bakalaurofūras kolēģija (BK) un maģistrātūras kolēģija (MK).

2. BK un MK sastāvā ir 51—55 procenti profesori (P) un tiem pēc tiesībām pielīdzīnātas personas (PP); pārējie locekļi NOTEIKTĀ*) proporcijās ir ievēlēti no studentu, zinātnisko darbinieku u. c. personāla grupām, kas saistītas ar dotām bakalaurofūrām, maģistrātūrām.

3. BK un MK nosaka studiju plāns, izvēlas lektorus, studiju procedūras, finansu un citus jautājumus nosacītās robežās. Nekāda cīta augstskolas struktūra nav tiesiska šajos jautājumos iejaukties.

4. BK un MK ir sava finansu aprēķins augstskolā. Augstskolas kreditfrīkotājas personas paraksts BK un MK finansu lēmumus bez ierunām, ja tie nav pretrunā ar valsts likumiem.

5. BK un MK darbības licenci piešķir augstskolas seņiņi vai valsts institūcija NOTEIKTĀ kārtībā. Licences piešķirējās nosaka finansu apjomu, licences termiņu un citus ar valsts interesēm saistītus noteikumus.

6. BK un MK ir tiesības pieņemt Latvijas un ārvalstu studentus par studiju maksu, ko nosaka līgumi ar kārtu no tiem. Saņemtie līdzekļi paliek BK un MK rīcībā. Atskaitījumu lielumu, kas nonāk augstskolas administrācijas rīcībā, nosaka līgums ar šo administrāciju.

7. BK un MK dibinot, galvenais dokuments, kas ie sniedzams licences devējam, ir izsmējošs PPP kuricul vīta e.

8. Divas vai vairākas dažādu nozaru BK un MK var apvienoties nodalījās, fakultātēs vai augstskolā, vai arī izstāties no tām. Šīs virsstruktūras ir tiesību objekti, to pilnvaras tiek noteiktas, tās deliģējot no BK un MK.

9. Profesora nosaukumu ir tiesības piešķirt augstskolai, izsniedzot attiecīgās augstskolas diplomu. Bez tam NOTEIKTĀ kārtībā ievēlētas Latvijas Republikas valsts institūcijas valsts ekspertu komisijā var piešķirt valsts profesora diplomu. Šo diplomu var piešķirt ar vienai ceturtdaļai personu, kam nav hab. dr. diplomi, bet ir liela profesionālā un pedagoģiskā darba pieredze.

Augstākās izglītības integrācija Eiropā notiek, īstenojot punktus 5. (ārvalstu studentiem un valūtas ieguvējus), 5. (ja licences devējs pieprasīja ārvalstu profesūras iekļaušanu BK un MK kolēģijās), kā arī 3. (ja studiju nosītēs tiek pieaicināti ārvalstu profesūra).

* Šeit un tālāk NOTEIKTS nozīmē augstākās izglītības likumos noteiktās juridiskās normas, kas precīzējamas pēc šīs koncepcijas pieņemšanas.

Iespējamās pētījumu jomas: ekonomika, vēsture, politika, socioloģija, jurisprudence, literatūra, mākslas vēsture, Eiropas studijas, starpnacionālās attiecības, filozofija.

Pieteikuma anketas un sīkāku informāciju līdz 20. oktobrim var saņemt:

Sorosa fonds — Latvija
K. Barona ielā 31
tel. 280641

PAZĪNOJUMS

Š. g. 27. oktobrī 14.30 RTU Celtniecības fakultātē padomes sēžu zālē notiks RTU Habilītācijas padomes H-03 atklātā sēde, kurā disertāciju Habilītētā inženierzinātnu doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs RTU Celtniecības fakultātēs docents, Dr. sc. ing.

MARKS GURVIČS

par tēmu «Armētu plastikātu konstrukciju elementu drošuma struktūras teorija».

Recenzenti: prof. V. Pavelko, prof. R. Rikards, prof. I. Žiguns.

Ar disertāciju var iepazīties RTU CF bibliotēkā Āzenes ielā 16. Tālr. uzziņām 225918.

I. KNĒTS,

Habilītācijas padomes H-03 priekšsēdētājs

Indeks 77165.

Iespējots a/s «Preses nams» tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3.

Augstspiede. 1 uzsk. Iespējods.

Tirāža 1500 eks.

Pasūtījums nr. 1404.